

tarihli iki belgede devlet tarafından tamir ettirilmek istendiğine ve bunun için bütçeden pay ayrıldığına dair bilgiler yer almaktadır (BA, İ.Ş.D, 79/4638; 119/7126).

BİBLİYOGRAFYA :

Tercüme-i Menâkıb-ı Şeyh Vefâ, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4524, vr. 1^a-12^a; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)*; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 352-354; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârih*, İstanbul 1280, II, 578-580; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 63, 132-133; Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmî: İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mi'mârî Yapılar* (haz. Ahmed Neziî Galitekin), İstanbul 2001, s. 211; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 108-109; Hüseyin Vasâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yilmaz), İstanbul 2006, V, 283-284; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 24; H. J. Kissling, *Dissertationes orientales et balcanicae collectae*, München 1986, I, 298-304; a.mlf., "Einiges über den Zejnîje-Orden im Osmanischen Reiche", *Isl.*, XXXIX (1964), s. 143-179; Halil İnalıcı, "How to Read 'Âshik Pasha-zâde's History", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Ménage* (ed. C. Heywood – C. Imber), İstanbul 1994, s. 139-156; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 189, 198-199; a.mlf., *Tarihte Bir Aydın Tarikatı: Zeynîler*, İstanbul 2003, s. 49, 127-129, 201; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, sy. 13 (1981), s. 583-590; Ahmet Yaşar Ocak, "Türkiye Selçuklular Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâiyye) (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım)", *TTK Belleten*, LXX/257 (2006), s. 119-154; Reşat Ekrem Koçu, "Âşıkpaşa Camii ve Âşıkpaşazâde Türbesi", *İst.A*, II, 1150; M. Baha Tanman, "Âşık Paşa Külliyesi", *DBİst.A*, I, 365-368.

HAŞİM ŞAHİN

SEYYİDE NEFİSE

(bk. NEFİSE bint HASAN).

SEYYİDİLER

(bk. HÜSEYİNŞÂHİLER).

SEYYİDLER

Delhi'de hüküm süren bir İslâm hânedarı (1414-1451).

Sultan Firûz Şah Tuğluk'un (1351-1388) emirlerinden Melik Nasîrül-mülk Merdan Devlet'in üvey oğlu Melik Süleyman'ın oğlu Seyyid Hızır Han tarafından kurulmuştur. Dönemin tarihçisi Yahyâ Sirhindî, Mül-tanlı Sühreverdî şeyhi Seyyid Celâleddin Hüseyin el-Buhârî'nin Melik Süleyman'ın seyyid olduğunu ima etmesi ve Hızır Han'ın

bir seyyidin mânevî niteliklerine sahip olması sebebiyle hânedan mensuplarının kendilerini "Seyyidler" diye tanıttığını kaydeder. Ancak diğer çağdaş kaynaklarca teyit edilmeyen bu iddia şüpheyle karşılanmalıdır.

Son Tuğluklular döneminde Mül-tan valisi olan Hızır Han anlaşmazlık yüzünden 798'de (1395-96) azledildi. Timur, Kuzey Hindistan'ı ele geçirince başşehir Delhi'nin yanı sıra Dipalpûr (Diopâlpûr) ve Mül-tan eyaletlerinin idaresini Hızır'a verdi (801/1398-99). Hızır Han bu sayede Delhi Sultanlığı'na hâkim olmak için mücadele eden rakiplerine karşı üstünlük sağladı. Acodhan, Sirhind, Mivât, Delhi ve Dûâb'da birkaç çatışmadan sonra Sirî'ye girdi ve 15 Rebîülevvel 817'de (4 Haziran 1414) Delhi Sultanlığı tahtına çıktı. Hızır Han'ın yedi yıl süren saltanat döneminin hemen tamamını eyaletlerde çıkan isyanları bastırmakla geçti. Veziri Melikü's-Şark Tâcül-mülk ile çıktığı seferler neticesinde Katehar hâkimi Raca Har Singh, Etâve hâkimi Raca Sâbir, Gvâliyâr, Kampil Hinduları, Mivât bölgesi halkı itaat altına alınarak vergiye bağlandı. Togan Reis'in Sirhind'de çıkardığı büyük isyan da bastırıldı. 1416'da Nâgevr'i kuşatan Gucerât Sultanı I. Ahmed, Hızır Han'ın harekete geçmesi üzerine Dhar şehrine çekildi, böylece bölgedeki Cihayin şehri de Hızır'ın hâkimiyetine girdi. Hızır Han, 821'de (1418) düzenlediği bir seferle Bedâûn'u bağımsız hareket eden Mehâbet Han'ın elinden aldı. 1419'da Callandar'ın dağlık bölgesinde ayaklanan Sâreng Han, üzerine gönderilen Melik Sultanşah Lûdî kumandasındaki orduyla çarpışmayıp dağlara kaçtı. 1420'de tekrar ayaklanan Togan, Sirhind'i yağmaladıktan sonra Satlec ırmağını geçip Khokar reisi Casrat'ın yanına gitti. Sâreng Han 1420'de Togan Reis'e katıldı, ancak Togan onu bir süre hapsedtikten sonra öldürttü. Hızır Han batıda Mül-tan'dan doğuda Kannevc'e, kuzeyde Himalayalar'ın eteklerinden güneyde Mâl-vâ sınırlarına kadar bütün bölgeyi Delhi Sultanlığı'nın idaresinde yeniden birleştirmek için yoğun çaba harcadıysa da kesin bir sonuç elde edemedi. Bunda, Timurlular'a bağlı kalması sebebiyle Türk ve Afganlı askerler tarafından sevilmemesinin etkisi büyüktür. Timur ve oğlu Şâhruh adına hüküm süren, "râyât-ı alâ" lakabıyla yetininip sultan unvanını almayan Hızır Han 17 Cemâziyelevvel 824'te (20 Mayıs 1421) vefat etti.

Babasının yerine geçen Mübârek Şah isyankâr bir tavır sergileyen Katehar ve Kampil Hinduları'na karşı seferler düzen-

ledi (1425). Etâve, Mül-tan, Bayâna, Gvâliyâr ve Mivât'taki gelişmeler hükümdarlığı boyunca onu rahatsız etti. Khokarlar'ın lideri Casrat'ın isyanı Mübârek Şah'ı uzun süre uğraştırdı. Casrat, Moğollar'la birlikte Dipalpûr ve Lahor'u yağmaladı, Bhakkar ve Sivistan'ı istilâ etti. Mübârek Şah bu amaçla Mül-tan ve Lahor'da birer ordugâh kurdu. Sonunda Casrat, Lahor Valisi Melik Sikender Tuhfe ve Kalanor racası Gâlib'in birleşik orduları tarafından mağlûp edildi (831/1428). Mübârek Şah aynı yıl Cavnûr Şarkî Sultanı İbrâhim ile Çandvar'da yaptığı savaşı da kazandı. İbrâhim birçok kayıp vererek ülkesine geri döndü. Ardından Seyyid Sâlim'in Türk memlûğû Pulad'ın Teberhind'de isyan ettiği haberi geldi. Mübârek Şah'ın askerleri karşısında tutunamayan Pulad yakalanarak idam edildi (836/1432-33). Mübârek Şah, daha sonra Kâbil'deki Moğol emirlerinden Sür-atmış'ın oğlu Şeyh Ali'nin Bhakkar ve Sivistan'a düzenlediği akınla uğraşmak zorunda kaldı. Şeyh Ali, Mübârek Şah'ın ordusunun Ravi ırmağını geçip ilerlemekte olduğunu öğrenince kaçmayı tercih etti. Şeyh Ali'nin yeğeni Emîr Muzaffer'in ordusu mağlûp edilerek Lahor yeniden ele geçirildi (Şevval 836 / Mayıs-Haziran 1433).

Mübârek Şah, 9 Receb 837'de (19 Şubat 1434) cuma namazına gitmek için hazırlanırken veziri Melik Serverül-mülk ve adamları tarafından düzenlenen bir suikast sonucu öldürüldü. Aynı gün emirler, melikler, imamlar, seyyidler, halk, ulemâ ve kadıların onayı ile yeğeni Muhammed Şah b. Ferîd b. Hızır tahta çıktı. Muhammed Şah, biat merasiminin ertesi günü yüksek dereceli emirler ve memlûkleri çağırıp bazılarını öldürttü, bazılarını hapsedti. Böylece Mübârek Şah'ın katillerinin birçoğunu ortadan kaldırmış oldu. Ancak bir süre sonra baş gösteren olaylar kontrol- den çıkınca bazı âlimler ve kumandanlar Mâl-vâ Sultanı I. Mahmûd Şah Halacî'yi yönetimi devralması için Delhi'ye davet ettiler. Bunun üzerine Muhammed Şah, Afgan kumandan Behlûl-i Lûdî ve askerlerini Sâmane'den yardıma çağırdı. Tuğlukâbâd önlerinde yapılan savaşta Mahmûd Şah Halacî, Delhi'nin fethinin kolay olamayacağını anladı ve Muhammed Şah'ın barış teklifini kabul ederek ülkesine geri döndü. Dönüşü sırasında Behlûl-i Lûdî onun bazı ağırlıklarını yağmaladı. Durumdan memnun olan Muhammed Şah, Behlûl'ü resmen oğlu ilân etti ve kendisine "hân-ı hânân" unvanını verdi, Dipalpûr ve Lahor vilâyetlerinin idaresini ona devretti. Muhammed Şah daha sonra onu Khokarlar'ın

âsi lideri Casrat'ı cezalandırmakla görevlendirdi (845/1441-42). Ancak Behlûl hedefini değiştirip Delhi üzerine yürüyünce Muhammed Şah'ın otoritesi iyice sarsıldı. Muhammed Şah'ın 847'de (1443) ölümü üzerine oğlu Alâeddin Âlem Şah tahta çıkarıldı.

Cavnpûr Sultanlığı'nın baskısı ve kumandanların vefasızlığı Âlem Şah'ı zor durumda bıraktı. 1447'de tahttan feragat edip veziri Hamîd Han'ı Delhi'de bırakarak daha önce valilik yaptığı Bedâûn'a yerleşti. Hamîd Han'ın daveti üzerine başşehir Delhi'de iktidarı ele geçiren Behlûl-i Lüdfî (855/1451) Âlem Şah'ın 883'te (1478) ölümüne kadar Bedâûn'da hüküm sürmesine rıza gösterdi. Sultan Hüseyin Şarki bir süre sonra Bedâûn'u Cavnpûr Sultanlığı'na kattı. Böylece Mûltan'da bir beylik olarak tarih sahnesine çıkan Seyyidler Bedâûn'da sona erdi. Âlem Şah'ın soyundan gelen aileler sonraki yıllarda Bedâûn'da Hızır-Hânî Seyyidler diye anıldı.

Seyyidler hânedanı dönemi Delhi Sultanlığı'nda merkezî idarenin sona erdiğinin kesin bir göstergesidir. Hükümdarların siyasî etki alanı Delhi ve civarındaki 320 km²'lik bir alandan ibaretti, buyrukları ise yalnızca Delhi'den Pâlem'e kadar geçerliydi. Düzenledikleri sayısız seferlerin birçoğunun kendi itaatsiz idarecileri üzerine olması Seyyidler'in yönetiminin kabul görmediğini gösterir. Hükümdarlar valilerden daha fazla bir yetkiye sahip değildi. Sıkke Timur ve oğlu Şâhruh adına basıldığı gibi hutbe de onlar adına okunuyordu. Hükümdarlık sembolü olan hil'atlar ve bayraklar Herat'tan gönderilirdi. Seyyid hükümdarları Timurlular'a düzenli şekilde yıllık vergi ödemekteydi. Mübârek Şah ve halefleri paralarında "nâib-i emîr-ül-mü'minîn, halife-i emîr-ül-mü'minîn" unvanlarını kullanmışlardır. Bu da kuvvetli bir ihtimalle Şâhruh'un kendisini halife ve diğer müslüman hükümdarların hâkimi olarak tanırtma tutkusundan kaynaklanıyordu.

Ülkede siyasî istikrarı sağlayamamış olmalarına rağmen Seyyid hükümdarları yeni şehirler kurmak için çalışmışlardır. Hızır Han Hızırâbâd'ı ve Mübârek Şah, Cemne (Cumna) ırmağı kıyısında Mübârekâbâd'ı tesis etmiştir. Mübârek Şah kurduğu şehri müstahkem hale getirmiş ve kendisi için bir türbe yaptırmıştır. Alâeddin Âlem Şah'ın da Bedâûn eyaletindeki Alâpûr'u iskân ettiği rivayet edilmektedir. Seyyidler döneminden günümüze yalnızca "makbere mi-marisî" olarak adlandırılan elliden fazla büyük türbe ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şerefeddin Ali Yezdî, *Zafar-nâma* (trc. H. M. Elliot – J. Dowson, *The History of India* içinde), Delhi 1990, III, 498 vd.; Yahyâ b. Ahmed es-Sirhindî, *The Târikh-i Mubârakshâhi* (trc. K. K. Basu), Karachi 1977, s. 187-251; Ebû'l-Fazl el-Allâmî, *The Â'in-i Akbarî* (trc. H. Blochmann), Delhi 1989, II, 312; Nizâmeddin Ahmed Herevî, *Tabakât-ı Ekberî*, Kalkûta 1913, I, 134 vd.; Abdülkâdir el-Bedâûnî, *Muntakhabu-t-tawârih* (trc. G. S. A. Ranking), Delhi 1989, I, 375 vd.; Seyyid Ahmed Han, *Âşâr-ü's-şanâid*, Cavnpûr 1904, s. 25-26; N. Wright, *The Coinage and Metrology of the Sultans of Dehli*, New Delhi 1974, s. 231-242; E. Thomas, *The Chronicles of the Pathan Kings of Dehli*, Amsterdam 1981, s. 326-340; K. A. Nizami, "Sayyids", *CHIn.*, V, 630-640; a.mlf., "Sayyids", *El²* (İng.), IX, 118-120; Enver Konukçu, "Hindistan'daki Türk Devletleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1988, IX, 445-447.

S. HALUK KORTEK

SEYYİE (السَّيْيَةِ)

Kötü hal ve hareketlerle
kötü âkîbet, ceza
ve musibetleri ifade eden bir terim.

Sözlükte "kötülük etmek; kötü ve çirkin olmak" anlamlarındaki *sev'* masdarından türemiş bir sıfat olan *seyyi'* kelimesinin müennes şekli *seyyie* hem "günah, kötülük, çirkin iş, kötü nesne" gibi anlamlarda isim hem de sıfat olarak kullanılır; karşıtı *hasenedir*. Aynı kökten türeyen *isâet* "kötülük etmek", isim olan *sû'* da "günah, kötülük, çirkin iş" mânasına gelir (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "sv" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "sv" md.; *Tâc-ül-'arûs*, "sv" md.; *Kâmus Tercümesi*, I, 53-55). Râgıb el-İsfahânî'ye göre hasene her türlü iyilik ve güzelliği, seyyie de bütün kötülük ve çirkinlikleri kapsayan lafızlar olup bunların Kur'an'da biri aklın ve dinin değerlendirmesine, diğeri insan tabiatınca hoş karşılanması-na göre iyiyi ve kötüyü ifade eden kavramlar şeklinde kullanıldığı görülür. En'âm sûresinin 160. âyetindeki kullanım birinci gruba, A'râf sûresinin 131. âyetindeki ikinci gruba örnek teşkil eder (*el-Müfredât*, "hsn", "sv" md.leri). M. Reşid Rızâ'nın aktardığına göre Muhammed Abdüh, Allah'a kul-luk konusundaki kusurlara "zenb", insan haklarıyla ilgili kusurlara ise seyyie denildiğini belirtmiştir (*Tefsîr-ül-menâr*, IV, 302-303). Seyyie kelimesi Kur'an-ı Kerim'de yirmi bir yerde tekil, otuz beş yerde çoğul (seyyiât) şekliyle kullanılmıştır (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "sv" md.). Aynı kelimeler hadislerde de sıkça geçmektedir (Wensinck, *el-Mu'cem*, "sv" md.). Âyet ve hadislerle diğer İslâmî kaynaklarda hase-

ne gibi seyyienin de üç anlam ve kapsamda kullanıldığı görülmektedir. a) Mutlak olarak kötü ve çirkin iş, zararlı ve yıkıcı davranış; b) Özel bir hal ve hareketin kötü niteliği; c) Belâ, musibet, ceza gibi kötü âkîbet ve sonuç; bu kullanımıyla "şer" ve "münker" kavramlarının eş anlamlısı kabul edilebilir.

1. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde kelime en çok ilk anlamda geçmektedir. Bir âyette "İyilikler (hasenât) kötülükleri (seyyiât) yok eder" buyurulmaktadır (Hûd 11/114). Tefsirlerde bu ifade, "İyilikler kötülükleri örter, yani hiç işlenmemiş gibi yapar; Allah'a itaat ve O'nun rızasına uygun işler Allah'a âsi olmaktan dolayı meydana gelen suç ve günahları silip yok eder" şeklinde açıklanır (meselâ bk. Taberî, VII, 129; Şevkânî, II, 603). Hz. Peygamber de kötülüğün iyilikle telâfi edilebileceğini bildirmiş (*Müsned*, I, 387), "Bir kötülük işlediğinde arkasından bir iyilik yap ki kötülüğün yok etsin" demiştir (*Müsned*, V, 153, 158, 169; Tirmizî, "Bir", 55). Diğer bir âyette iyilikle kötülüğün aynı değerle tutulamayacağı belirtildikten sonra kötülüğün en güzel davranışla savuşturulması öğütlenmekte ve bu tutumun düşmanlıkları sıcak dostluğa çevireceği ifade edilmektedir (Fussilet 41/34). Zemaşşerî kötülüğün en güzel davranışla savuşturulmasını açıklarken, "Biri sana kötülük ettiğinde onu affetmen iyidir; bundan daha iyi olanı ise onun sana yaptığı kötülüğe iyilikle karşılık vermen-dir" der (*el-Keşşâf*, III, 392). İbn Atıyye bu âyetin bütün ahlâk güzelliğinin ve hilim çeşitlerini kapsadığını belirtmekte; selâm verme, öfke duygusunu bastırma, alacak verecek işlerinde zorluk çıkarmama gibi güzel davranışları kötülüğe karşı yapılacak iyilikler arasında sıralamakta ve Abdullah b. Abbas'ın şu sözünü aktarmaktadır: "Mümin kişi bir erdemli iş yaparsa Allah onu şeytanın etkilerinden korur, düşmanının dahi ona saygı duymasını sağlar" (*el-Mu-harrer-ül-veciz*, V, 16). Birçok âyet ve hadiste inanmış bir insan olarak sadaka veya borç vermek, büyük günahlardan sakınmak, tövbe etmek, din ve dünya için hayırlı işler yapmak, namaz ve zekât gibi ibadetleri yerine getirmek, gerektiğinde Allah için hicret etmek, cihad etmek, ana babaya karşı saygılı olup onlar için dua etmek, Allah'a saygısızlıktan sakınmak, imanla birlikte din ve dünya için yararlı işler yapmak, belâlara sabretmek gibi faaliyetlerde bulunanların kötülüklerinin bağışlanacağı müjdelendirir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "sv" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "sv", "kfr" md.leri). Furkân sûresinde (25/68-70) Al-